

застосуванням азоту мінеральних добрив при використанні симбіотичного азоту бобових трав затрати коштів зменшується на 130-250 грн/га; умовно чистий прибуток підвищується до 550-1200 грн/га, а рентабельність – до 75-180% або в 2,5-6,5 рази; собівартість 1 ц кормових одиниць зменшується до 16-19 грн, 1 ц сирого протеїну – до 75-130 грн або в 1,4-2,2 рази; окупність витрат коштів підвищується до 1,8-2,8 або на 40-120%.

1. Благовещенский Г.П. *Формирование энергосберегающих агрозоо- экосистем // Кормопроизводство. - 1995. - № 4. - С. 8-11.*
2. Кулик М.Ф. *Методика біоенергетичної оцінки технологій виробництва продукції тваринництва і кормів. – Вінниця, 1997. – 54 с.*
3. Лазарев Н.Н., Кольцов А.В. *Протеиновая и энергетическая питательность бобово-злаковых смесей с учетом сорта люцерны изменчивой Пастбищная 88// Кормопроизводство. – 2004. – № 31. – С. 7-9.*
4. Медведовський О.К. Іваненко П.І. *Енергетичний аналіз інтенсивних технологій в сільськогосподарському виробництві. – К.: Аграрна наука, 1998. – 205 с.*
5. Петриченко В.Ф. *Обґрунтування технологій вирощування кормових культур та енергозбереження в польовому кормовиробництві // Вісник аграрної науки. – 2003. - № 10. – С. 6-10.*
6. Підпригора В.С., Писаренко П.В. *Практикум з основ наукових досліджень в агрономії. – Полтава. – 2003. – 140 с.*

Приведены результаты экономической эффективности замены бобовых в бобово-злаковых травосмесях. Получено положительный эффект от замены бобовых за годами использования.

The results of the economic efficiency of the substitution of legumes in legume-grass mixtures are adduced. The positive effect of the substitution of legumes for the years of use is obtained.

УДК 635.11:631.526.3/.559

І.В. Нагорна, аспірантка

НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

РЕАКЦІЯ СОРТІВ БУРЯКУ СТОЛОВОГО НА ЗМІНУ ГУСТОТИ СТОЯННЯ В ЛІСОСТЕПУ

Буряк столовий – високоврожайна коренеплідна культура, характеризується скоростиглістю і здатністю до тривалого зберігання. М'якуш коренеплоду, багатий на вуглеводи, мінеральні солі, органічні кислоти та вітаміни, є важливим поширеним дієтичним продуктом в українській кухні. За площею посівів буряк столовий серед коренеплодів знаходиться на другому місці після моркви, займаючи в середньому 37-38 тис. га. Його середня урожайність за останні п'ять років коливалася від 13,6 до 18,2 т/га. Річна норма індивідуального споживання коренеплодів – 24,1

© І.В. Нагорна, 2007

кг, у тому числі буряків столових – 8,6 кг [5, 7, 13].

Високу врожайність буряку столового можна отримати за умови оптимального поєднання всіх чинників, які впливають на її формування. Причому технологічні заходи мають бути конкретизовані з урахуванням сортових особливостей для певних ґрунтово-кліматичних умов. Важливими складовими індустріальної технології вирощування є правильний підбір сортів, попередника та способів обробітку ґрунту, оптимальне застосування добрив і системи захисту від бур'янів, своєчасна і якісна сівба з формуванням необхідної густоти стояння.

До важливих чинників, які впливають на врожайність і його якість, відноситься сортова реакція рослин на зміну густоти стояння [2]. Не дивлячись на ретельне формування, у дослідженнях нам не завжди вдавалося сформувати абсолютно однакову кількість рослин різних сортів в різних повторностях. З одного боку, це дещо знижує точність досліджень, з іншого – дає можливість без проведення спеціальних дослідів одержати додаткову інформацію про реакцію сорту на зміну густоти за допомогою коваріаційного і кореляційно-регресійного аналізів. Подібна методика була розроблена ще у 80-х роках у Всесоюзному інституті рослинництва (ВІР) [5, 6].

Мета досліджень є підбір високоврожайних сортів буряку столового та вивчення їхньої реакції на густоту стояння.

Матеріал та методика досліджень. Дослідження проведені в овочевій сівозміні на навчально-дослідному полі “Плодоовочевий сад” Національного аграрного університету у 2005-2006 рр. на дерново-середньоопідзоленому, грубопилувато-легкосуглинковому ґрунті на флювіо-гляціальних відкладах, з низьким умістом гумусу (1,34%). Реакція ґрунтового розчину орного шару – слабокисла (рН 5,6-5,8).

Попередником був огірок. Насіння буряку столового висівали у другій декаді травня широкорядним способом з шириною міжрядь 45 см. Розмір посівної ділянки становив 12,5 м², облікової – 10 м², повторність дослідів – чотириразова. Вивчали такі сорти: Детройт 2-Неро, Червона куля, Делікатесний, Ліко, Голден сюрприз, як контроль використовували Бордо харківський. Густоту рослин формували у фазі двох пар справжніх листків, яка коливалася на різних повтореннях від 180 до 220 тис./га.

Програмою досліджень було передбачено облік урожайності і визначення якості. Під час збирання врожаю проводили його сортування на товарну і нетоварну продукцію за ГОСТом 1722-85. Математичну обробку одержаних результатів проводили дисперсійним, коваріаційним та кореляційно-регресійним методами за Б.А. Доспеховим [3], З.Д. Сичом і Л.Л. Малишевим [6]. Коефіцієнтом стабільності Левіса (S.F.) визначали, які відношення максимального значення урожайності до мінімального [4].

Результати досліджень. У результаті досліджень виявлено широкий діапазон рівня урожайності та її стабільності (табл. 1).

У 2005 р. за врожайністю виділилися сорти Зміна, Червона куля,

Делікатесний та Ліко, які перевищили сорт-контроль Бордо харківський

Сорт	2005 р.		2006 р.		Середнє за 2005-2006 рр.	Коефіцієнт стабільності Левіса S.F.
	т/га	± до контролю	т/га	± до контролю		
Бордо харківський (контроль)	35,5	0	31,3	0	33,4	1,13
Детройт 2-Неро	36,1	+0,6	39,4	+8,1	37,7	1,09
Червона куля	40,8	+5,3	39,0	+7,7	39,9	1,04
Делікатесний	41,0	+5,5	34,2	+2,9	37,6	1,19
Зміна	39,2	+3,7	34,8	+3,5	37,0	1,13
Ліко	42,1	+6,6	37,1	+5,8	39,6	1,14
Голден сюрприз	23,0	-12,5	19,1	-12,2	21,1	1,20
НР ₀₅		3,2		4,4		

відповідно на 3,7, 5,3, 5,5 та 6,6 т/га, а в 2006 р. – сорти Ліко та Червона куля. Поряд з ними також високу врожайність сформував сорт Детройт 2-Неро – 39,4 т/га, що на 8,1 т/га вище за Бордо харківський. Сорт Голден сюрприз, маючи невеликий розмір коренеплодів, які не перевищували 109-130 г (у Бордо харківський 158-172 г), сформував дуже низьку врожайність.

Таблиця 1. Урожайність стандартних коренеплодів буряку столового залежно від сортів (2005-2006 рр.)

Примітка. Наближення значення коефіцієнта стабільності до одиниці свідчить про $\alpha^3\epsilon\eta\phi\theta\ \rho\delta\alpha^3\epsilon\eta\tau^3\eta\delta\eta\ \delta\delta\tau\epsilon\delta\epsilon\tau\eta\delta^3$.

Урожайність тісно пов'язана з величиною стандартних коренеплодів. Чим швидше сорт формує більший розмір коренеплоду, тим вища врожайність. Так, найурожайніший сорт Ліко швидко сформував стандартні коренеплоди масою 203-205 г. Коефіцієнт кореляції між масою коренеплода і врожайністю у цілому по досліді був дуже високим і становив як в 2005 р., так і в 2006 р. 0,98.

Важливим показником урожайності сорту є його стабільність незалежно від ґрунтово-кліматичних умов. Для визначення цього показника використовують різні алгоритми. Зокрема А.А. Жученко [4] рекомендує використовувати найпростіший коефіцієнт фенотипічної стабільності Левіса (S.F.). За нашими спостереженнями практично всі сорти можна віднести до стабільних, оскільки цей коефіцієнт коливався в межах від 1,04 до 1,20. Водночас виявлена тенденція до зменшення стабільності у низьковрожайних сортів. Наприклад, у високоврожайного сорту Червона куля стабільність була найвищою, а у низьковрожайного Голден сюрприз – найнижчою. Коефіцієнт кореляції між урожайністю і стабільністю сорту обернений за напрямом і середній за силою ($r = -0,56$).

Буряк столовий належить до культур, які сильно реагують на зміну густоти стояння. Для визначення реакції сорту на зміну густоти необхідні спеціальні дослідження. Водночас різниця в густоті між різними

повтореннями в межах одного сорту дає можливість побічно встановити

Сорт	2005 р.	2006 р.
Бордо харківський(контроль)	0,09	0,46
Детройт 2-Неро	0,36	0,20
Червона куля	0,62	0,98
Делікатесний	0,34	0,53
Зміна	0,04	0,50
Ліко	0,11	0,80
Голден сюрприз	0,16	0,12
У цілому по дослідю	0,21	0,15

стійкість сорту проти зміни густоти. Для цього використовують коваріаційний або кореляційно-регресійний аналізи. Високі коефіцієнти регресії свідчать про значну зміну врожайності залежно від зміни густоти. Так, у наших дослідженнях на неї найбільше реагував високоврожайний сорт Червона куля, у якого коефіцієнти регресії були найвищими: 2005 р. – 0,62 і 2006 р. – 0,98 на кожну тисячу рослин (табл. 2). Найменше реагував – низьковрожайний сорт Голден сюрприз.

Таблиця 2. Коефіцієнти регресії (b_{xy}) між урожайністю (y) та густрою (x) у різних сортів буряку столового (2005-2006 рр.)

Примітка: 1. Коефіцієнт лінійної регресії (b_{xy}) виражає величину зміни врожайності (в т/га) за умови зміни густоти на одну тисячу рослин.

Таким чином, найвищу врожайність коренеплодів формували сорти Ліко та Червона куля, незалежно від погодних умов вегетаційного періоду. Високою стабільністю врожайності характеризуються високоврожайні сорти, а низьковрожайні – навпаки, менш стабільні. При цьому високоврожайні сорти сильніше реагують на зміну густоти, що свідчить про необхідність своєчасного її формування.

1. Барабаш О.Ю. Овочівництво. Частина 2. – К.: Вища школа, 1994. – 242 с.
2. Болотських А.С. Настольная книга овощевода. – Х.: Фолио, 1998. – 890 с.
3. Доспехов Б.А. Методика полевого опыта. – М.: Колос, 1979. – С. 317-365.
4. Жученко А.А. Экологическая генетика культурных растений (адаптация, рекомбинез, агробиоценоз). – Кишинев: Штиинца, 1980. – 588 с.
5. Статистичний збірник. Сільське господарство України в 2005 році. – К.: Державний комітет статистики України, 2006. – 366 с.
6. Сыч З.Д., Мальшев Л.Л. Применение регрессионного анализа для оценки исходного материала лука репчатого при несформированной густоте стояния растений / Науч.-техн. бюллетень Всесоюзного НИИ растениеводства. – Л.: ВИР, 1983. – Вып. 133. – С. 44-49.
7. Фирсов Е.А. Методические рекомендации по теме “Статистика урожая и урожайности для факультета повышения квалификации. Общие закономерности влияния комплекса факторов на урожайность. – Ворошиловград, 1982. – С.3.

В результате проведения исследований выявлены высокоурожайные сорта и установлена их реакция на изменение густоты стояния растений.

As a result of conducting researches the high-yielding varieties are found and their response to the change of plant density is established.

УДК635.631.53.02

О.Залізняк, аспірант

С.М. Кормош, кандидат сільськогосподарських наук
ЗАКАРПАТСЬКИЙ ІНСТИТУТ АПВ УААН

СТВОРЕННЯ КОНВЕЄРА ЗЕЛЕНОГО ПЕРА ЦИБУЛІ ШАЛОТ

Зелене перо найбільш поширена зелена культура, особливо у ранній період весни та зимою, коли організму не вистачає вітамінів. Щоб налагодити конвеєр цінного джерела вітамінів, важливих мінеральних солей і фітонцидів, що оздоровлюють організм людини, необхідно використовувати різні види цибулі. Тільки з відкритого ґрунту і найпростіших плівкових укрить зелень можна збирати з квітня до вересня-жовтня. При вирощуванні зеленого пера для продажу важливо розрахувати у який час і скільки зеленої цибулі необхідно буде для одержання максимального доходу. Потім вибрати визначений час для вирощування кожного виду і спосіб оброблення, оскільки кожен вид цибулі має свої особливості, хоча в них багато і загального.

Набагато легше і швидше одержувати зелену цибулю з цибулин, ніж з насіння. Однак, на практиці користуються і тим, і іншим методами залежно від умов, можливостей і економічної доцільності. Оскільки при вирощуванні цибулі важливі терміни одержання врожаю, великого значення набуває використання плівкових укрить. Під плівкою врожай поспіває на 10-15 днів раніше і цибуля виходить ніжнішою [1].

Найранніший врожай можна одержати висаджуючи цибулю шалот, яка невибаглива і може давати саму ранню зелень у відкритому ґрунті. Цінним видом цибулі, близьким до цибулі ріпчастої, вважається цибуля шалот - *A. ascalonicum* L., її називають також шалотка, сорокозубка, кушівка. Від ріпчастої цибулі вона відрізняється більшою скоростиглістю, меншим розміром цибулини і сильнішим розгалуженням - у гнізді утворюється від 6-10 до 18 цибулин. Зовні рослина схожа на шнітт-цибулю, однак листки її довго не грубіють, вони дуже соковиті й ароматні. Цибулини ж щільніші, ніж у ріпчастої цибулі, і прекрасно зберігаються до нового врожаю. Цибуля-

© О.Залізняк, С.М. Кормош, 2007